

FEMINISTISEN MEDIATUTKIJAN KÄÄNNE ELI KÄRPÄSESTÄ HÄRKÄNEN

Tässä *Tiedotustutkimus*-lehden niin sanotussa retronumerossa käsitellään ”käänteitä”, kuten kielellistä käännettä ja affektiivista käännettä, sekä tarkastellaan media- ja viestinnän tutkimuksen vanhoja, osin unohdettuja herroja. Nyt kirjoitan eräästä minulle ja epäilemättä monelle muullekin nuore(hko)lle ja vanhemmalle naistutkijalle ja mediatutkijalle merkittävästä käänteestä: feministisestä käänteestä. Tällä en välttämättä tarkoita akateemisessa tutkimuskentässä tai mediamaailmassa havaittavaa painopisteen siirtymää. Tarkoitan käännöstä, jossa ajatukset kääntyvät uuteen kulmaan; käännöstä, joka on yhtä lailla henkilökohtainen kuin poliittinen, ruumiillinen kuin teoreettinen. Retrohengessä luon nostalgisen silmäyksen menneeseen taipaleeseeni feministisenä mediatutkijana, taipaleeseen jolla *Tiedotustutkimus*-lehdellä on tärkeä osansa. Lopuksi yritän kurkistaa suomalaisen mediatutkimuksen tulevaisuuteen: siintääkö siellä ehkäpä laajempi painopisteen siirtymä?

Kun aloitin vuonna 1997 elokuva- ja televisiotieteen opinnot, oli suurin motiivini oppiaineeseen pyrkimiselle se, että pääsykokeeseen piti lukea vain yksi kirja – ja kukapa ei kiinnostavista elokuvista ja tv-ohjelmista pitäisi, vaikken kokenut niitä kohtaan erityistä intohimoa. Nuorena päässäni pyöri vain hyvin epämääräisiä ajatuksia siitä, miksi median tutkiminen olisi ylipäätään merkityksellistä tai mielekästä. Kaikki muuttui toisena opiskeluvuoteni sen myötä, että aloin lukea naistutkimusta. Sitä ennen olin läpäissyt kurssit puolihuolimattomasti, mutta siitä lähtien aloin keskittyä ja innostua.

Tutkiminen ja analyysi näyttäytyivät yhtäkkiä välineinä muuttaa maailmaa, eivät vain enemmän tai vähemmän itseriittoisina tapoina määrittellä, järjestellä ja uudelleenjärjestellä sitä. Feministisestä näkökulmasta ja feministisen teorian välinein mediatutkimus tarjosi tapoja haastaa, kritisoida, purkaa ja kuvitella uusin tavoin hierarkkisia asetelmia, kuten sukupuoliasetelmia, jokapäiväisessä kuvien ja äänten täyteisessä ympäristössämme. Oli ravisuttavaa tajuta, että toden totta se, miten katsomme muita ja millaisina näemme heidät, vaikuttaa samalla siihen, miten näemme itsemme ja muut sekä sijoitamme itsemme ja muut yhteiskunnallisiin hierarkioihin.

Luin Susan Bordon teoksen *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture, and the Body* (1993) tehdessäni proseminaarityötäni, ja se selitti minulle vihdoin ymmärrettävästi, mitä sukupuolitetussa ruumiissa eläminen ja ruumiillisuuden kuvien katsominen tai kuluttaminen oli merkinnyt sekä itselleni henkilökohtaisesti että laajemmin länsimaisessa kulttuurissa. En ollutkaan vain hullu nainen ruumiinkuvakomplekseineni vaan reagoin valitettavan tyypillisesti niihin kulttuuriin normeihin, joiden mukaan naisen ei pitäisi viedä liikaa tilaa,

haluta liikaa, olla liikaa. Mutta parasta oli, että teos ei vain selittänyt: se tarjosi tapoja ajatella toisin. Luin myöhemmin Jackie Stacey'n teoksen *Teratologies: A Cultural Study of Cancer* (1997) ja muistan elävästi, kuinka paljon itkin lukiessani: hänen yhteen kietoutuvat kuvauksensa siitä, miltä syövän kanssa eläminen tuntui ja miten sitä merkityksellistetään kulttuurisissa kertomuksissa ja kuvastoissa, eivät jättäneet mitään epäilystä, ettei henkilökohtainen olisi syvästi poliittista. Tutkimuksen ei tarvinnutkaan olla yksinomaan etäännytettyä, vaan se saattoi myös maistua elämältä, vereltä, kyyneliltä, intohimolta, selviytymiseltä, ilolta.

Vielä paljon myöhemmin olen edelleen ymmärtänyt, että vaikka tutkimuksen teon idealisoitu intohimoisuus ja henkilökohtaisuus ovat omalla tavallaan voimaannuttavia ja motivoivia tekijöitä, piilee näissä myös erityisesti naistutkijan ja feministisen tutkijan mahdollisia kompastuskiviä. Kun tutkijanuralla väistämättä tulee toisinaan pettymyksiä esimerkiksi kielteisten rahoituspäätösten muodossa, voi kokemuksen tasolla tuntua, että torjutuksi ei tullut vain senhetkinen hakemus vaan työ ja minuus kokonaisvaltaisesti. Kun taas yksityiselämässä tulee suuria muutoksia, kuten lapsia, tai vaikeuksia, kuten psyyken tai ruumiin ongelmia, ideaali on yhä se, että tutkimus jatkuu keskeytyksettä irrallaan muusta elämästä – vaikka etenkin kotona työskenneltäessä tai tutkimuksen aiheen ja oman identiteetin valuessa toisiinsa se on usein mahdotonta. Irma-Kaarina Halonen totesi viime vuonna *Tiedotustutkimuksessa* julkaistussa puheenvuorossaan ”Naisten aika: symbolisen palveluksessa”: ”Symbolisessa järjestelmässä työskentelevällä yliopiston tutkija-opettajalla ei ole ruumista eikä yksityiselämää.” (Halonen 2007, 57.) Halonen viittaa symbolisella järjestelmällä niihin kielen ja sosiaalisuuden rakenteisiin, joissa naiset ja samalla ruumiillisuus marginaalistetaan ajallisesti ja tilallisesti. Kuitenkin ruumiista huolehtiminen ja yksityiselämän asiat ”sotkeutuvat” säännönmukaisesti tutkimuksen aikaan ja tilaan erityisesti naistutkijoilla, kuten myös Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen teettämässä tasa-arvoraportissa (Nikunen 2006) tuodaan esiin.

Tiedotustutkimus-lehdessä on pyritty osaltaan tuomaan näitä konkreettisen (kin) tutkimuksen teon sukupuolittuneita normeja ja käytäntöjä esiin, viimeksi eksplisiittisesti numerossa 2/2007, johon muotoutui sukupuolta, tutkimuksen tekoa ja tiedepolitiikkaa käsittelevä keskusteluteema ”kuin itsestään” (Torkkola 2007, 3). Tavallaan teema tietenkin muotoutui kaikkea muuta kuin itsestään: se kertoo siitä, että vaikka sukupuoli ja feministinen tutkimusote ovat yhä vahvemmin oleellinen osa viestinnän ja mediatutkimusta, muutosten tarve on jatkuvasti suuri.

Tiedotustutkimuksen 30-vuotiaassa historiassa on julkaistu yhteensä kolme Sukupuoli-teemanumeroa. Ei ole varmasti sattumaa, että ensimmäinen koskaan julkaistu artikkelini ”Playboy-viulisti ja porno-ori. Ruumiillisia rajanylityksiä julkisesityksissä” (2002) ilmestyi niistä kolmannessa ja toistaiseksi viimeisimmässä. Artikkelini käsittelee Linda Lampeniuksen ja Henry Saaren julkiskuvastoja feministisestä näkökulmasta, sukupuolen, seksuaalisuuden ja ruumiillisuuden representaatioiden kautta, ja se oli osa mediatutkimuksen pro gradu -tutkielmaani. Muistan elävästi, kuinka pamppailevin sydämin lähetin artikkelikäsittejäni lehteen, joka vaikutti kovin kunnianarvoiselta ja pelottavalta – toimituskunta hahmottui mielessäni jonkinlaiseksi monipäisesti ankaraksi rehtoriksi, joka joko katsoisi minua nenänvarttaan pitkin ja tuomitsisi jäämään luokalleni, tai sitten väläyttäisi armollisen hymyn ja nyökkäisi lähes

huomaamattomasti hyväksyntänsä merkiksi. Seuraavan kuukauden odotin ja tuskailin, kunnes olin varma että omat skandaalinkäryiset analyysini olisivat lehden tason alapuolella. Sitten sain referee-arvion, joka oli rakentavan kriittinen, kannustava ja viisas. Tuntui, että tästä alkaisi tulevaisuus. Olin läpäissyt tieteellisen referee-lehden seulan. Minusta voisi tulla tutkija.

Myös ensimmäinen väitöskirjatutkimukseeni liittyvä referee-artikkelini, ”Piilossa kilojen alla. Lihavuus, sukupuoli ja seksuaalisuus 7 päivää -lehdessä” (2004) ilmestyi *Tiedotustutkimus*-lehdessä. Seuraavana vuonna minut pyydettiin lehden toimituskuntaan, jossa olen ollut siitä lähtien, neljä vuotta. *Tiedotustutkimus* on ollut siis tavalla tai toisella läsnä suurimman osan tähänastisesta tutkijan – tai wannabe-tutkijan – urastani.

Välillä teidemme yhtymäkohdat ovat tehneet minulle etuoikeutetun ja niin omasta kuin muidenkin tutkimuksista syvästi innostuneen olon. Välillä on puolestaan tuntunut, että olen aivan väärän ja oudon lehden toimituskunnassa, ottaen huomioon omat kiinnostuksen kohteeni ja asiantuntemukseni. Tämä ristiriita kuvaa ehkäpä laajemminkin feministisen tutkimuksen ja median tai viestinnän tutkimuksen suhdetta.

Valtaan, sukupuoleen, seksuaalisuuteen, yksityiseen ja julkiseen sekä ylipäänsä hierarkkisesti määriteltyihin erontekoihin liittyvät kysymykset ovat niin vastaansanomattomasti mediaympäristömme keskiössä, että tuntuisi suorastaan hämmästyttävältä, jos esimerkiksi Matti Vanhasen ja Susan Ruususen tai Ilkka Kanervan ja Johanna Tukiaisen kohuja voitaisiin tarkastella näistä ulottuvuuksista irrallaan – ulottuvuuksista joihin nimenomaan feministinen mediatutkimus tarjoaa oivia välineitä. Toisaalta olen lehden sisältöjä käsiteltäessä tuntenut itseni säännönmukaisesti myös ulkopuoliseksi, sillä feministinen tutkimus tuntuu yhä vain sitkeästi jäävän lehdessä marginaaliin, vaikka sitä tietoisesti, perustellusti ja painokkaasti tuodaan vähän väliä esiin. Löydän itseni yhä uudelleen esittämästä sitä hanakkaa feminististä paarmaa viestinnän valtavirran lehmän kiusana, paarmaa joka ei jätä rauhaan vaan nappailee sieltä täältä lihanpaloja, aiheuttaen toki pieniä rupia, hännänheilahduksia ja toisinaan jopa korjausliikkeitä, mutta häiritsemättä lehmän rauhaansa märehdintää kuitenkaan oleellisesti.

Samanaikaisesti olen kasvanut osaksi feminististä mediatutkimusta tekevien (nais)tutkijoiden koko ajan lisääntyvää joukkoa. Kotioppiaineessani, Turun yliopiston mediatutkimuksessa, on graduntekoajoistani nykyhetkeen mennessä valmistunut neljä ansiokasta väitöskirjaa, joista kolme (Susanna Paasonen, Anu Koivunen ja Mari Pajala) paikantuu feministisen mediatutkimuksen alalle. Yksin tänä keväänä olen ollut jo kahdessa väitöstilaisuudessa (Liina Puustinen ja Sari Elfving), joissa tarkastetuissa hienoissa tutkimuksissa on vahva sukupuolinäkökulma. Ja lisää on tulossa lähivuosina, paljon lisää.

Voisiko olla niin, että vuosikymmenen tai viimeistään parin päästä feministinen mediatutkimus on todellakin siirtynyt ”luonnollisen siirtymän” myötä alan valtavirtaan? Vai määrittyvätkö median ja viestinnän tutkimuksen ”ydinalueet” yhä silloin toisaalle, pakottaen nuoret (ja vanhemmatkin), feminististä näkökulmaa painottavat tutkijat etsiytymään töihin yliopistomaailman ulkopuolelle, lähtemään ulkomaille tai muuttamaan painopisteitään? Jos jotain olen feministisestä tutkimuksesta oppinut niin ainakin sen, että mitä luultavimmin muutokset eivät tapahdu ”luonnostaan”. Kärpäsestä (tai paarmasta) pitää tekemällä tehdä härkänen.

Kirjallisuus

- Bordo, Susan (1993)** *Unbearable Weight. Feminism, Western Culture, and the Body*. Berkeley, Los Angeles & London: University of California Press.
- Halonen, Irma-Kaarina (2007)** "Naisten aika: symbolisen palveluksessa". *Tiedotustutkimus* 2007:2, 55–60.
- Kyrölä, Katariina (2002)** "Playboy-viulisti ja porno-ori. Ruumiillisia rajanylityksiä julkisesityksissä". *Tiedotustutkimus* 2002:2, 34–49.
- Kyrölä, Katariina (2004)** "Piilossa kilojen alla. Lihavuus, sukupuoli ja seksuaalisuus 7 päivää -lehdessä". *Tiedotustutkimus* 2004:3, 22–38.
- Nikunen, Minna (2006)** "Ei mikään katastrofi kuitenkaan". *Selvitys sukupuolten välisestä tasa-arvosta Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella*. Tampere: Tampereen yliopisto. Tampereen yliopisto tänään ja huomenna 73.
- Stacey, Jackie (1997)** *Teratologies. A Cultural Study of Cancer*. New York & London: Routledge.
- Torkkola, Sinikka (2007)** "Onko sukupuoli liian lähellä?". *Tiedotustutkimus* 2007:2, 2–3.